

BARTA EDIT

AZ ÚJRA FELFEDEZETT ÉLETMŰ

Baranyay András fotóalapú munkáiról

Baranyay András: *Cigarettazó kép*, 1965 k., zselatinos ezüstbromid,
dokubrom papír, 29,5x16 cm, Kat. sz.: 068 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Ismeretlen fényképész: **Arthur herceg**, 1853 k., zselatinos ezüstbromid, dokubródm papír, 27,2x19,5 cm, Kat. sz.: 024 © a MissionArt Galéria jóvoltából

2021-ben három, Baranyay András munkásságával foglalkozó kiállítással találkozhatott a szakmai közönség Budapesten. Májusban a Magyar Nemzeti Galéria egy kamarakiállítás keretében mutatta be Baranyay legfontosabb reprezentatív műveit, ősszel pedig szinte egy időben nyíltak a MissionArt Galéria és a Műcsarnok kiállításai. Előbbi, *Bandynak szeretettel* címmel Tandori Dezső és Baranyay András barátságával foglalkozott, utóbbi – a MissionArt Galéria és a Műcsarnok szoros együttműködésének részeként – az életmű átfogó bemutatását tűzte ki célul. A Műcsarnokban látható *Részben az egész* kiállítás és az alkalomra készített katalógus remek alkalmat nyújtott, hogy egyben lássuk Baranyay András életművét és újragondoljuk munkásságát.

Baranyay festőként, majd restaurátorként végzett a Képzőművészeti Főiskolán (ahová 1957 és 1965 között járt), a technikai sokszínűség és a képzőművészeti eljárások szimultán, variábilis használata igen korán megmutakozott alkotóművészetében. Bernáth Aurél tanítványaként kezdetben festményeket, majd grafikákat, litográfiákat, később fotóalapú munkákat készített. A Főiskolán negyedévesen került Bernáthoz és ezzel egy időben fedezte fel a litográfiai műhelyt. „Idegesített a fehér papír;

a litóba bele lehet avatkozni: spriccelni, vakarni, kiszedni, hozzárakni. [...] Volt egy fényképezőgép és labor a főiskolán, ott tanultam meg fényképezni.”¹ Baranyay élete folyamán mindvégig készített fotóalapú műveket, ám soha nem tekintette magát fotográfusnak vagy fotóművésznek.² Életművében ugyanakkor lehetetlen szétválasztani egymástól a fotóalapú és nem-fotóalapú műveket; litográfiáit fotografikus látásmód jellemzi, fotóalapú műveinek pedig szerves részét képezik a grafikai intervenciók. Ahogy maga az alkotó is említi egy 1994-es interjúban: művei vegyes technikákkal³ készültek.

A Baranyay művészetéről szóló szakirodalom – amelyet kiválóan gyűjt egybe a MissionArt Galéria által készített és folyamatos fejlesztés alatt álló Baranyay-honlap⁴ – egységes abban, hogy az alkotót kiemelkedő műveltséggel rendelkező, visszahúzó, kontemplatív művészként mutatja be. Baranyay gondolkodó művész volt, publikált írásaiból és publikálatlan feljegyzéseiből egyaránt képet kaphatunk munkamódszeréről és a művei mögött álló filozófiai-esztétikai kérdésekről. Írásomban elsősorban azt vizsgálom, miként viszonyult Baranyay a fotográfia médiumához és milyen képátalakító gesztusokat alkalmazott fotóalapú munkáiban.

Baranyay András: *Házaspár*, 1966, színes litográfia, papír, 44,5x57,5 cm, Kat. sz.: 071 © a MissionArt Galéria jóvoltából

„A grafikusok szerint fotós vagyok, a fotósok szerint grafikus.”⁵

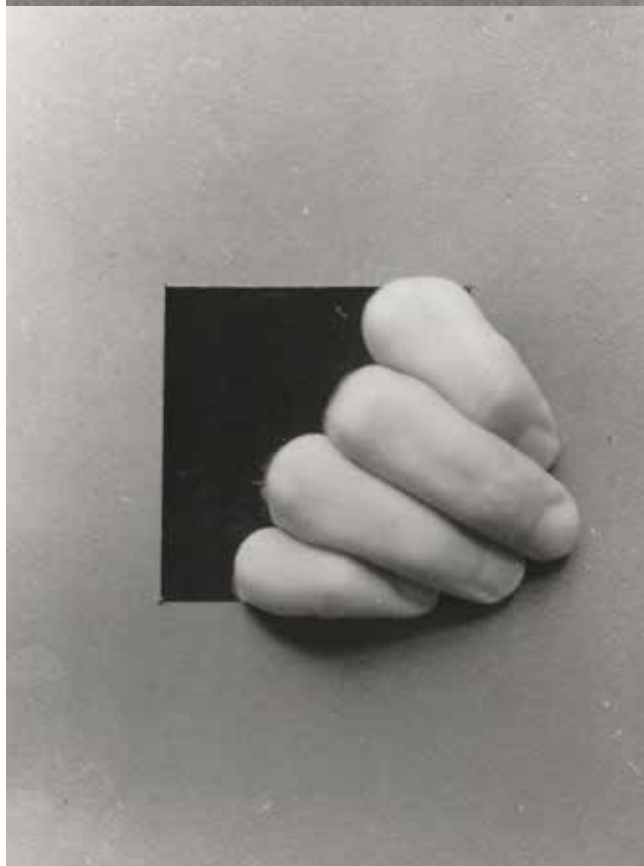
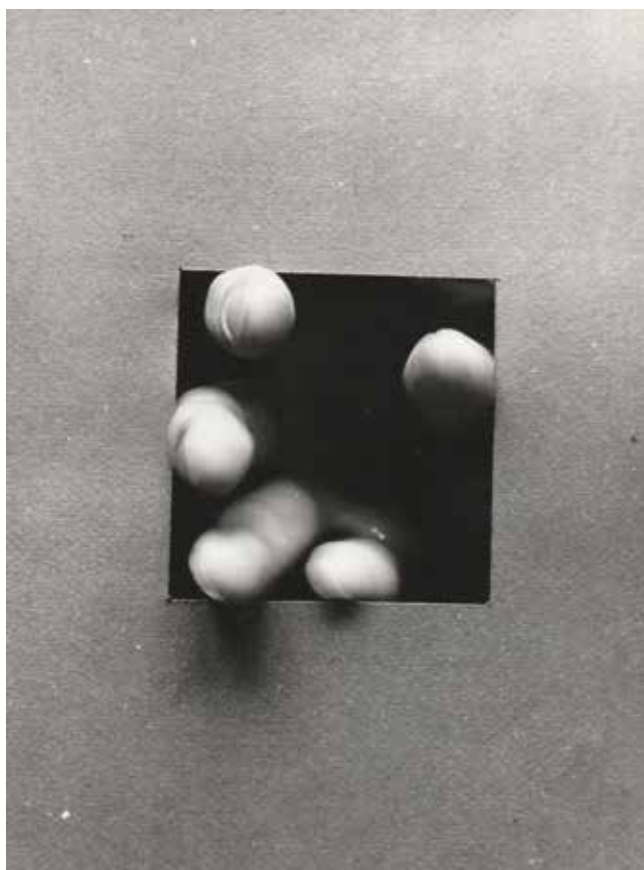
Baranyay 1972-ben a *Részletek és Kivágások* című első önálló tárlatán grafikáival mutatkozott be, amelyeket a hatvanas évektől kezdve készített. „A kiállított alkotások test- és kézrészleteket ábrázoló, főleg színes és nagyméretű könyvmatok voltak, melyeket a hetvenes évek elején azonos tematikájú fotóművek is követtek.”⁶ Izgalmas megfigyelnünk mind a Múcsarnok kiállításán, mind a katalógusban, ahogy Baranyay művészetében már az 1960-as években párhuzamosan jelen vannak az expresszív, festészeti gesztusokra emlékeztető testábrázolások (mint az 1964-es *Aktok* litográfiái) és a finom, kézi ceruzarajzokat megidéző színes litográfiák (*Házaspár*, 1966). Utóbbi képeknél a házaspár meztelen testének csak egy-egy részletét látjuk – a képkivágás mint képalkotási eszköz már itt megjelenik nála. Az árnyékok, testhajlatok kidolgozása szintén fotografikus részletességű. Ezt a két stílust szépen egyesíti a *Részlet egy kézből* (1969) című színes litográfiai sorozata és a *Tenyér részlet* (1970) című színes litográfiája, ahol egy filmtekerecs lyukas szélé keretezi a kép felső és alsó oldalát.

Baranyay András: *Tenyér részlet*, 1970, színes litográfia, papír, 100x64,5 cm, Kat. sz.: 123 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Részlet*, 1970, litográfia, papír átmérő: 50,5 cm, Kat. sz.: 152 © a MissionArt Galéria jóvoltából

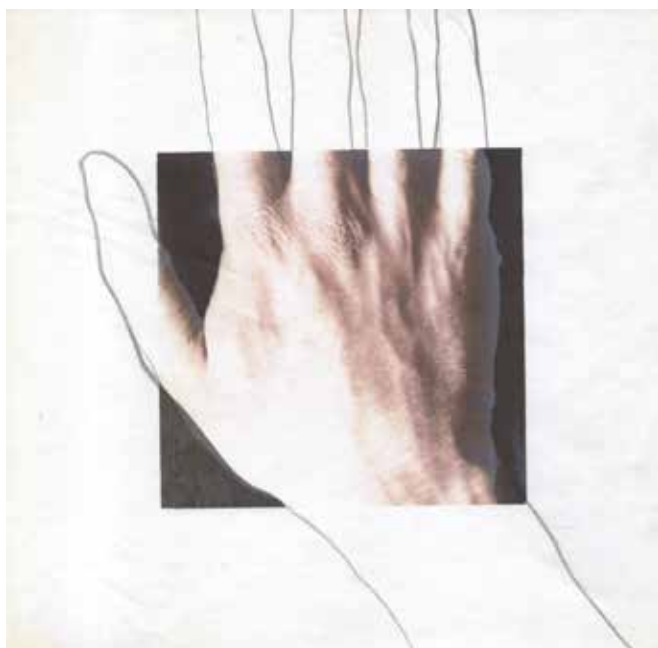
Baranyay András: *Nyílás*, 1970,
zselatinos ezüstbromid, barit papír, 24,2x18 cm,
Kat. sz.: 132 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Nyílás*, 1970,
zselatinos ezüstbromid, barit papír, 24,2x18 cm,
Kat. sz.: 132 © a MissionArt Galéria jóvoltából

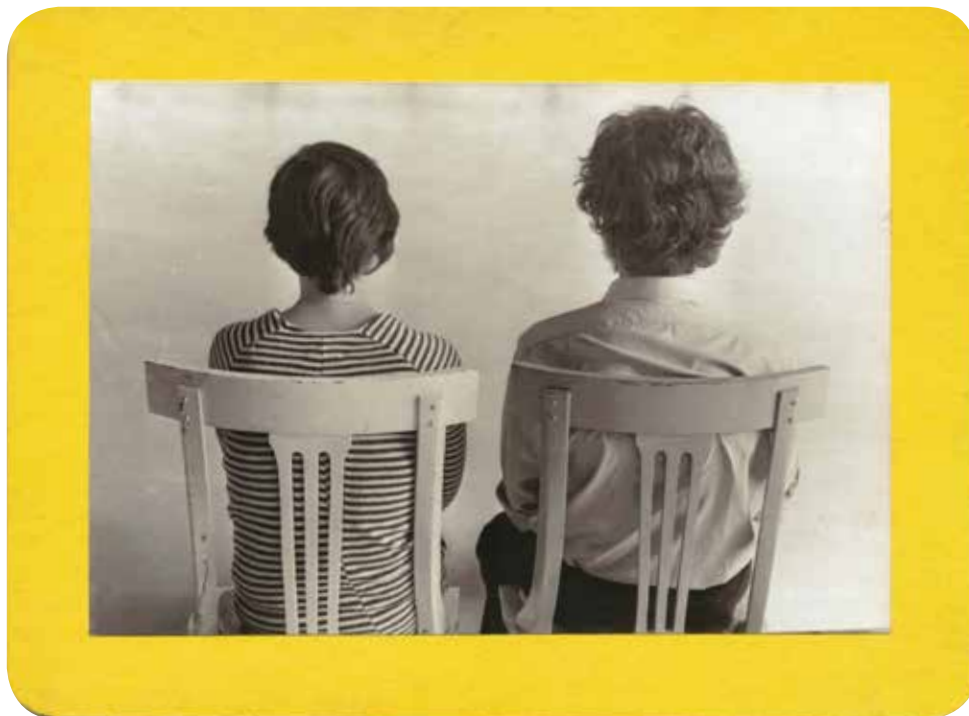
Baranyay András: *Nyílás*, 1970,
zselatinos ezüstbromid, barit papír, 24,2x18 cm,
Kat. sz.: 132 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Kéz*, 1974, színezett zselatinos ezüstbromid, dokubrom papír, 20,5x20,7 cm, Kat. sz.: 426 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Az 1970-es évektől kezdve a kézfejet, tenyeret és a kéz ujjait megörökítő fotók állandó motívumává, témájává válnak Baranyay művészetének, többnyire dokubrom vagy barit papírra készült nagyításokban. A leképezés során eltérő fázisoknak lehetünk szemtanúi, van, hogy statikus állapotában mutat be egy kézrészletet (mint a *Kéz variációk*, 1970–1973 körül), máskor mozgás közben (*Kéz*, 1971); időnként beleszínez ceruzával a képbe (*Kéz*, 1970, *Rajzolt kezek*, 1973), ki- és megvágja vagy épp kollázs részeként használja fel. (*Kívágás*, 1972) A kéz mint *leitmotiv* vonul végig Baranyay művészetében, egyfajta önportréként, egzisztenciális vizsgálódásai tárgyaként. A fotografikus leképezésmódok és grafikai intervenciók egymást egészítik ki alkotásaiban. Fotóalapú műveiben a legkülönbélebb képátalakító eljárások, képi transzformációk figyelhetők meg: grafikai és vegyszeres színezések, grafikai jellegű kiegészítések, képkivágások, nagyítások, valamint talált fotók kisajátítása, egyéni felhasználása.

Baranyay András: *Kéz részlet*, 1973, színezett zselatinos ezüstbromid, dokubrom papír, grafit 28,2x20,8 cm J.h.: 1/1, Baranyay, 1973, Kat. sz.: 396 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: **Arcképek** (kabinetképek) I-X. 1975
zselatinos ezüstbromid, barit papír, 12x16 cm,
Kat. sz.: 472 © a MissionArt Galéria jóvoltából

“Mindig úgy kezeltem, hogy ez éppúgy képelőállítási módszer, mintha ceruzával dolgoznék.”⁷

Baranyay saját visszaemlékezése szerint az első pillanattól kezdve „belemászott” a fotóba. Ez a fajta médiumkezelés úttörőnek számított az 1960-as, 1970-es évek fordulóján, Baranyay a hetvenes évek avantgárd művészei közé tartozott. Munkájával (*Beállítások*, 1976) részt vett a Beke László és Maurer Dóra által szervezett legendás, 1976-os *Expozíció – fotó/művészet* kiállításon; azon 38 alkotó közé tartozott, akik a hetvenes évek kortárs tendenciáit képviselték.⁸ Baranyay a fotót szubjektív eszköznek tekintette, ahogy a rajzot és a festészetet is. „[...] hiába mondja bárki, hogy a fényképezőgépnek objektívje van és az objektív, és a fénykép magát a valóságot ábrázolja, ez nem igaz. [...] Én nem hiszek az abszolút tárgyilagos fotóban.”⁹

Baranyay András: *Néző*, 1978,
zselatinos ezüstbromid, dokubróm
papír, 21x14,8 cm, Kat. sz.: 509
© a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Beállítások*, 1976,
zselatinos ezüstbromid, dokubróm
papír, 29,5x36 cm, Kat. sz.: 492
© a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Beállítások*, 1976,
zselatinos ezüstbromid, dokubróm
papír, 14x16,5cm, Kat. sz.: 493
© a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Ing*, 1973 k., zselatinos
ezüstbromid, dokubróm papír, 29,5x20,9 cm,
Kat. sz.: 414 © a MissionArt Galéria jóvoltából

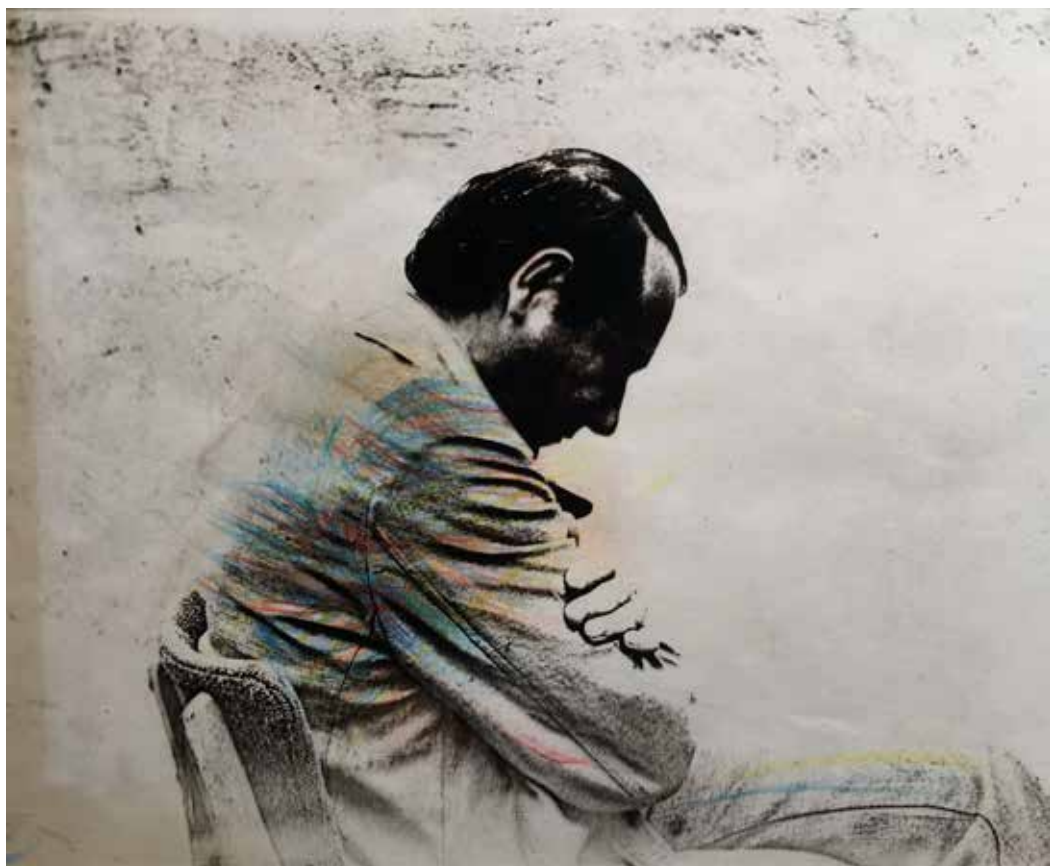
A hatvanas évek közepétől – a fotó valóságábrázoló funkciójával szoros összefüggésben – kezdte használni a képkivágást mint képalkotási módszert, litográfiáin és fotóin egyaránt. 2006-ban az *Új Holnap* tette közzé *A képkivágás* című rövid írását (Sz. Szilágyi Gábor előszavával), ebben a szövegben Baranyay a fotografikus látásmód festészetre gyakorolt hatását emeli ki. Többek között Degas munkamódszerét hozza példának, aki gondosan megkomponált képeinél gyakorta alkalmazott véletlenszerűnek tűnő, dekomponált képkivágásokat, amelyek mozgalmassá, pillanatszerűvé és ezáltal valóságossá tették a látványt.

„[...] mennyire különbözik ez a módszer a klasszikusan lezárt, a motívumok egészét hangsúlyozó, a dolgok mozdulatlan rendjét és állandóságát sugalló komponálási törekvésektől. Alkalmas a valóság illúziójának felkeltésére, az élet pillanatnyi látványainak, mozgó voltának érzékeltetésére, esetlegességet, befejezetlenséget fejezhet ki. Elrejt előlünk dolgokat, amelyek létezését csak sejthetjük, s ez a bizonytalanság nyugtalanítólag hat. Viszont a lényegtelen elhagyásával, a fölösleges elemek levágásával a tömörítésnek és a kiemelésnek hatásos módszerévé válhat, amelyben – mintegy esszenciába sűrítve – jelenik meg a lényeg, a részlet az egészre utal [...]”¹⁰

Baranyay András: *Önarckép*, 1976 k., zselatinos ezüstbromid, barit papír, 18x13 cm, Kat. sz.: 498
© a MissionArt Galéria jóvoltából

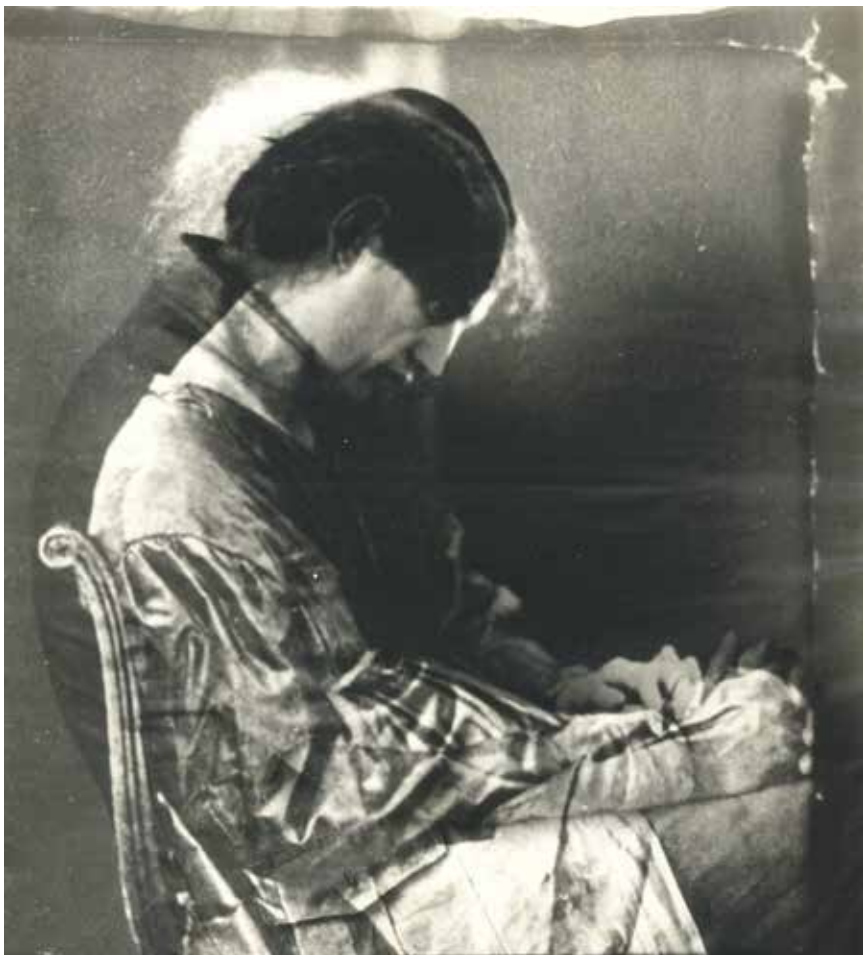
Baranyay András: *Önarckép*, 1985, xerox, színes ceruza, papír, síkfilm, 23x32 cm, Kat. sz.: 569 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Önarckép*, 1979, zselatinos ezüstbromid, barit papír, 18x13 cm, Kat. sz.: 526 © a MissionArt Galéria jóvoltából

Baranyay András: *Önarckép Jane Morrisszal*, 1980–1981, zselatinos ezüstbromid, dokubróm papír, 33x29,5 cm, Kat. sz.: 534 © a MissionArt Galéria jóvoltából

S ezzel elérkezünk Baranyay művészetének legfontosabb problémaköréhez: a látható és láthatatlan, a valóság és a valóság mögötti, valamint az identitás leképezésének (pontosabban leképezhetetlenségének) kérdéséhez. Ez Baranyay „főtémája”, melynek szolgálatába az összes általa alkalmazott képalkotási eszköz állítja, s amelyhez olyan állandó „felületeket” talál, mint a kéz vagy az önarckép. „Én az önarcképpel úgy vagyok, hogy nem tudhatom, hogyan nézek ki, hiszen ha belenézek egy tükörbe, nem úgy látom az arcomat, mint mások, hanem pontosan fordítva. A kezemet viszont olyannak látom, amilyenek mások is; talán ez az egyetlen testrészem, amit ugyanolyan jól láthatok. És a kéz legalább annyira képes jellemezni, mint az arc. Emiatt a két dolog miatt foglalkoztam olyan sokat a kezekkel.”¹¹

Mivel a Baranyay műveit megalapozó filozófiai-esztétikai kérdésekről remek írások születtek a *Részben az egész* kiállítás apropóján, jelen írásomban erre külön nem térek ki.¹² Ahogyan Cséka György kiváló cikkében megfogalmazza: „Baranyay tematikai, motivikus szegényessége innen, ebből az élethosszig tartó fenomenológiai viz-

gálódásból eredeztethető. Hiszen ha az Én a magam számára bizonytalan, rögzíthetetlen valami, akkor az a legpontosabb, ha folyamatosan rögzítem, pontosabban kifejezem ezt a rögzíthetetlenséget, az Én mozgását, elmosódását, többszöröződését.”¹³

Baranyay önarcképei valójában anti-önarcképek, egy egészen korai portréját leszámítva (*Cigarettazó önarckép*, 1965 k.) sosem láthatjuk a művész arcát. Önmagát többnyire bemozdulva, elmosódva, megkettőzve örökíti meg, de nemcsak saját magát, hanem barátait, művésztársait is. Portréin egy hátat, egy mellkast, egy ingujjat, egy összegyűrődött inget, pólót láthatunk, a test egy-egy részletét. Ahogy a kezek mint kiterjesztett önarcképek esetében, itt is variációk egész sorát készíti el az évtizedek alatt. Bár a szakirodalom főként az *Önarckép Kierkegaard szellemében* (1980–1981) és az *Önarckép Jane Morrisszal* (1980–1981) című portréit emeli ki (azok szellemi-filozófiai mélysége miatt), szeretném felhívni a figyelmet Baranyay egy 1985-ben készült *Önarcképére*. Itt az önportréira jellemző „megkettőződés/rejtőzködés/eltakarás/mozgásban levés” helyett egy önmagát nyug-

vó helyzetben rögzítő, magába mélyedő, magányos alkotóra ismerhetünk rá. Magányát az alkotás játékosága oldja fel, éppúgy, ahogy a színes ceruza a fekete-fehér nagyítás keménységét a képen. A két hangulat, gesztus nem oltja ki egymást, egyszerre van jelen a képmezőben, ami egyszerre zavarba ejti a kép nézőjét. Baranyay Andrást egész életében ugyanaz a kérdéskör foglalkoztatta, ha figyelmesen nézzük képeit, olvassuk írásait, mégis azt láthatjuk, hogy e mögött a homogenitás, egységesség mögött a folyamatos gondolkodás és az alkotás sokszínűsége rejtőzik.

¹ SOLTÉSZ Éva: „A festészettől a fotóig”, *Új Tükör*, 1982/7-9, 27., https://baranyayandras.hu/wp-content/uploads/2021/09/1982_7-9-Tukor-Soltesz-Eva-A-festeszettol-a-fotoig.pdf (Letöltés időpontja: 2021. december 16.)

² A hatvanas-hetvenes években több képzőművész fordult kísérletező szellemmel és médiumkritikai attitűddel a fotográfia felé, ezekről legkorábban Beke László tanulmányai számolnak be: BEKE László: „Fotó-látás az új magyar művészetben”, *Fotóművészet*, 1972/3., <http://www.c3.hu/collection/koncept/images/beke1.html> (Letöltés időpontja: 2021. december 16.)

³ „Az elbűjt ember. Baranyay Andrásral beszélget Hajdu István.” *Balkon*, 1994/4, https://baranyayandras.hu/wp-content/uploads/2021/09/1994_4-Balkon-Hajdu-Istvan-interju_c.pdf (Letöltés időpontja: 2021. december 16.)

⁴ <https://baranyayandras.hu/> A honlap a művész munkáin kívül a legfontosabb írásokat, vele készült interjúkat gyűjti össze.

⁵ SOLTÉSZ Éva: *I. m.*, 27.

⁶ SUBA Boglárka: „Baranyay András művészetéről”, *Részben az egész*, 2021, MissionArt Galéria Kft, Múcsarnok Nonprofit Kft., 21.

⁷ SOLTÉSZ Éva: *I. m.*, 27.

⁸ „Az első magyarországi fotóhasználatl foglalkozó munkák 1970 körül jelentek meg. 1970-ben a Budapesti Műszaki Egyetem „R” épületében rendezett R-kiállításon, mely az avantgárd alkotók egyik korai közös bemutatkozását jelentette, fotókat állított ki Baranyay András, Haris László és Major János.” BARKÓCZI Flóra: „A fotó mint képzőművészet. Az Expozíció – fotó/művészet című kiállítás értékelése”, *Expozíció - Fotó/művészet*, 1976/2017, Vintage Galéria, Budapest, 40.

⁹ HAJDU István: *I. m.*

¹⁰ BARANYAY András: „A képkivágás”, *Új holnap*, 2006/ 4, 52. https://baranyayandras.hu/wp-content/uploads/2021/09/2006_4-Uj-holnap-A-kepkiivas.pdf (Letöltés időpontja 2021. december 16.)

¹¹ BACSKAI Sándor: „Képzőművészeti technikaként kezelem a fotót. Beszélgetés Baranyay Andrásal.”, *Fotóművészet*, 2004/3–4., http://fotomuveszet.net/korabbi_szamok/200434/kepzo_muveszeti_technikakent_kezelem_a_fotot (Letöltés időpontja: 2021. december 16.)

¹² „A teljesség megragadhatatlansága tehát a töredékekhez vezette el: ezek még képesek érzékeltetni a világ esetlegességét és mozgalmasságát. Művei a posztmodern elméletekben is felmerülő kérdéseket, a valóság »nagy egységben való« ábrázolásának problémáját vetik fel.” SUBA Boglárka: *I. m.*, 22.

¹³ CSÉKA György: „Hegel ellen — széljegyzetek Baranyay András munkáihoz”, *Műút*, 2021. 11. 25, <http://www.muut.hu/archivum/37562> (Letöltés időpontja: 2021. december 16.)

Baranyay András: *Önarckép Kierkegaard szellemében*, 1980–1981, zselatínos ezüstbromid, dokubrom papír, 42x29,7 cm, Kat. sz.: 531 © a MissionArt Galéria jövőtábor

